

Szlovejcsik : Potemkin. Budapest, 1938. Singer és Wolfner 295. 1.

Az államférfiak teremtő etoszának vizsgálata már sok történettílozófust foglalkoztatott. Nem kevésbé tanulságos azonban a különböző egyéniségtípusokat, belső szerkezetüket, vagyis etikai és politikai világvéjüket a történelem órákon is vizsgálat tárgyává tenni. Így emelkedhet a történelem, a „tantárgy“ a nemzetnevelés és jellemképzés egyik hatásos eszközévé. Kétségtelen ugyanis, hogy az eszménykutató ifjúság számára a legnagyobb vonzóereje az *individuális* történelemszemléletnek van. Egy-egy nemzet lelkiválágát, jó és rossz tulajdonságait nagy embereiben találjuk kikristályosdva. Ezért fordul a pedagógus is történeti életrajzok felé.

Szlovejcsik a nagy orosz civilizátornak, Potemkinnek nemzeti küldetését, sugalmazó erejű egyéniségét sokszor fogható közelségbe hozza az olvasóhoz. Már Nagy Péter észrevette, hogy a misztikus keleti orosz néplélek egyre jobban hátramarad a kultúra országútján, ha nem nyílik mód a nyugati műveltség beáramlására. Ez a megfontolás vezette Potemkint is. Élete egy nagy lángolás volt; Oroszországért. Hazája fejlődéséért dolgozik mint organizátor, újító, építő és diplomata. Legnagyobb érdeme Ukrajna, Krim vidék beszerzése a birodalomba. (Napjaink imperiaalista törekvései szintén erre a termékeny országra irányulnak. Kiváló alkalom nyílik tehát II. Katalin korának ismertetésekor rámutatni arra, hogy ma is, mint akkor folyik a harc Ukrajna birtokáért.)*

A déli tartományok rendezésekor elsősorban a telepítésre gondolt. Albán, továbbá kaukázusi telepéseket hívott a néptelen krími és azovi kerületekbe. S itt újra egy fájó magyar sorsproblémára mutathatunk rá a növendékek előtt. A határszéli nagy, egységes tömbben lakó kisebbségekre soha nem számíthat sokáig egy nemzet. Így volt ez 1780-ban és 1917-ben is.

Krim félsziget megszerzése után Potemkin első gondja egy flottabázis megteremtése volt. Ezért építette meg a világnak ma is egyik legnagyobb hadikikötőjét Sebastopolt. Mindezt pedig a törökségnek a Dnyeszter vidékéről való kiszorítása után érté el. Ezeknek a háborúknak szintén Potemkin volt a diplomáciai sőt stratégiai irányítója. Nem érdektelen dolog a történeti oknyomozás céljából felhívni a mai ifjúságunk figyelmét arra, hogy a cári Oroszország ekkor kezdte meg azt a terjeszkedést, amely 1850-es krími háborúhoz, 1878-as berlini kongresszushoz és 1914-hez vezetett. A magyar fiatalságnak ugyanis tisztán kell látnia, hogy a világháború Oroszország pánszláv hatalmi törekvéseinek végső eredménye volt.

Gondja van azonban a szerzőnek arra is, hogy a hatalmi terjeszkedés mellett Potemkin kultúrmisszióját is ismertesse. A köztudatban élő „Potemkin-falvak“ alapítatlan meséjét történeti érvelése után végleg elítéltetnek tekinthetjük. Legszebb cáfolata pedig az az építő, civilizáló tevékenység, amellyel Szlovejcsik bemutatja Potemkint Ekaterinoslav alapítása és modern várossá való kiépítése közben.

Szívesen vettük volna azonban, ha a szerző beállította volna hőjét nemcsak az orosz, hanem a tágabb szempontú európai események méretei közé is.

Visy József.

LAPSZEMLE

Protestáns Szemle 1938. 1—12-ig.

5. sz. *Hartyáni Zoltán*: *Két új oktatásügyi törvény. A mostani tanítóképző-
bőli átszervezendő liceumok a nevelői munkára való előkészítést szolgálják olyan*

* V. ö. Cselekvés Iskolája II. évf. 366—80.

módon, hogy azért egyben gyakorlati középiskolákká is válnak és azok előtt a végzett növendékek előtt, akik nem férnek be a tanítóképző-akadémiák zárt számába, nyitva áll az út — a gimnáziumi tanárképzőt kivéve — minden más tanár- és szaktanítóképző intézetbe. Mivel a törvény kerettörvény, sem a liceum tantervéről, sem a ráépített tanítóképző-akadémiáról a tantervi rendeletek megjelenéséig nem tudunk meg sokat. Megnyugtató a törvény általános indokolásában, hogy a fiatal tanítónemzedékben fel kell kelteni és erősíteni a további önművelésre irányuló akaratot. Aggasztó azonban az a része, amely a tanítóképzés terjedelmével kapcsolatban a falusi tanító tevékenységi körének kibővülését világítja meg a többé-kevésbé állandósult mellékfoglalkozások (szövetkezeti vezetés, statisztikai adatok gyűjtése, választói névjegyzék összeírása, stb.) részletes felosztásával. A falusi és tanyai népoktatás eddig is eléggé sínyli azt, hogy a tanítót ide-oda rángatják mindenféle mellékfoglalkozás ürügyén, úgy, hogy az igazi nevelői munkára alig marad már ideje.

A gyakorlati irányú középiskolák második csoportját a szintén a polgári iskolára, vagy a gimnázium alsó tagozatára épített gazdasági középiskolák teszik. Mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi irányú iskolafajtát találunk itt a *gazdasági* jelző alatt. Ezek az iskolák is majd rendeleti úton kapnak részletes tantervet s így még nem láthatók világosan az iskola felépítésében, vagyis az általános ismereti tárgyak és a szaktanulmányok egymáshoz való viszonyában a pontos arányok.

A magyar iskolarendszer legfőbb hibája az, hogy nevelésen kívül társadalmi előjogok osztogatásával is foglalkozik és különösen az érettségi bizonyítványoknak biztosít oly varázslatos erő, amely tulajdonosát társadalmi előjogok birtokosává avatja. A gyakorlati oktatás és szakképzés olyan rendszerének kell a gyakorlatban kialakulnia, amely senkit társadalmi környezetéből nem bolygat ki s a nűvelt középosztályhoz való tartozást és az általános műveltség elismerését nem szabadalomlevé'hez köti.

6. sz. Szathmáry Lajos: Az érettségi reformjához. A középiskola valamennyi nevelési tényezője közül az érettségi vizsgálat az, ami a diák nyolcéves életszakaszának minden munkáját megszabja. A nevelés gyakorlati világában az érettségi vizsga kérdésével egybefonódva a szellemi érettség és annak ismerveinek kérdése a legidősebb probléma. A középiskolákban folyik ugyan az értelmi neveléssel együtt az érzelem és akarat nevelése is, de az e téren elért eredményt mindmáig nem szokás érdemjeggyel kifejezhetően mérlegelni. Az érettség vizsgálatának tárgyául továbbra is az értelem marad, mint az ifjú szellemiségének egyetlen lemérhető eleme, amelynek ismerve a mai gyakorlatban bizonyos ismereti anyag, ezenkívül bizonyos értelmes és összefüggő előadásra való készség.

Az érettségi vizsgálat jelenlegi formájában hiányzik az ismeretek közötti összefüggések látásának a puhatolása. Pedig az érettség jellemzője elsősorban bizonyos szellemi funkciókészség s csak másodsorban az ismereti anyag állományának nagysága. Vizsgálat tárgyává tulajdonképpen csak a gondolkodókészséget kell tenni, hiszen az anyag ismerete, ennek előfeltétele. Aki helyesen tud gondolkodni, annak megvannak bizonyosan a tárgyi ismeretei, amelyeken a begyakorlást végezve a helyes gondolkodás funkcióinak szintetikus működéséhez eljutott; viszont a részlet-ismeretek halmaza még nem jelenti a vele való bántitudást is.

Az újfajta érettségihez természetesen másfajta előkészület is kell. Az ismeretek adagolásával párhuzamosan, annak szerves tudássá való elágaztatása, egyéb ismeretanyaggal való kapcsolatba hozatala s ebből önálló gondolatok kialakítása, illetve egy idevezető módszer elsajátítása lesz a középiskola feladata.

Az érettségi vizsga valójában a szellem munkakészségének vizsgálata lesz, nem pedig a beemlézett anyag fölmondása. A vizsga maga egy óra hosszúig tartó párbeszéd, amelyet a bizottság részéről végig az a tanár vezet, akinek szakjában a növendék a legtájékozottabb. A szaktanár szakjának egy általánosan ismert részletkérdésből kiindulva a gondolatkapcsolás természetes fonalán halad a növendék gondolkodókészségének puhatolásában, kutatja, hogy a jelenségek összefüggő egészet alkotnak-e a jelölt szellemi világában, előbb egy-egy tantárgyon belül, majd a párhuzamos vonatkozások révén kiszélesítve a beszélgetést az ismeretek egymás alá- és mellérendelt csoportjaiban, úgy, hogy nem is a tárgyak kerülnek sorra, hanem az ismeretek összefüggéseinek e ységes, egymásba kapcsolódó rendje. Az érettséget tehát nem tárgyként állapítják meg s az érettségi bizonyítvány egyetlen fokozatmegnevezéssel jelzi a gondolkodóképességnek, mint az érettség értelmi ismérvének fokát. A jelölt tárgyi előmenetelét az egyes tárgyakban legutoljára elért és ide bejegyzett érdemjegyek mutatják.

9—10. sz. *Türöczy Zoltán: Egyházi középiskoláink.* A magyar protestantizmus egyik jellegzetes vonása, hogy a magyar protestáns egyházak az iskola egyházai. Sokkal több az iskola mint a templom s az egyház sokkal több pénzt áldoz a kulturális, mint a szorosan vett lelki munkára. E tény világosan bizonyítja, hogy a magyar protestáns egyházak iskolapolitikájában nemcsak a történelmi múlt dolgozik, hanem elvi meggyőződés is, mert az iskolai munkában az egyház egyik feladatát látják.

Ma világszerte megfigyelhető jelenség, hogy az állam monopolizálni akarja az iskolákat. Az erre való hajlandóság többé-kevésbé nálunk is tapasztalható s hogy nem érvényesül erőteljesebben, annak oka egyrészt, hogy az egyházak ma még hatalmat jelentenek nálunk, másrészt amíg az állam alkotmányos, jogfolytonossági állásponton és a magántulajdon elvén áll, addig nem sajátíthat ki a közszolgáltatásban álló magántulajdonokat.

Bár az egyháznak nem *kellene* iskolákat fenntartania, mert lényege és rendeltetése nem *kötelezi* a kultúra illetén szolgáltatóra, mégis a nemzet, tudomány és a vallás szempontjából egyaránt *szükséges* az egyházi iskolák fenntartása.

Sárik Elek.

Kisdednevelés. LXIII. évf. 1—12. sz. Szerkesztő: *vitéz Rozsnoky Antal.*

Imre Sándor: A kisdedóvóintézeti nevelés szerepe a köznevelésben. 1. A kisdedóvó intézet helye a köznevelés szervezetében. A köznevelés fogalmába mindaz a tényező beletartozik, amely alakít bennünket. A kisdedóvó intézet a családot helyettesítő és kiegészítő intézmény. Tehát részben az anya helyettesítésére is vállalkoznia kell. 2. *A kisdedóvóintézeti nevelés szerepe az egyesek fejlődésében.* Minden gyermek egyéni sajátysága más és más. Nevelése is más volt, míg a kisdedóvóba nem került. Az új környezet, az a kis társadalom, amelybe a gyermek belekerült, minden gyermekre másként hat. Ennek a környezetváltozásnak nagy a jelentősége, átalakítja a gyermek ismeretanyagát és hatalmasan kiegészíti azt. Az óvodás gyermeknek kettős életet kell élnie; míg eddig csak egy helyen élt, most két, sokszor különböző viselkedést kívánó környezetben él. Maga az óvoda sokkal nagyobb hatással lehet a gyermekre, mint a családon kívül bármely más tényező. 3. *A nevelés feladatai a kisdedóvóintézetekben.* A nevelés feladata egyetemes: kifejleszteni az emberben az egészséges életre, a szellemi önállóságra, a jóra való állandó törekvést. Igen fontos feladatok várnak az óvodára a testi nevelés szempontjából. Azonban rendelkezésre állnak az értelmi nevelés szükséges eszközei is. Itt nem mehettünk